

ki naj bi po njegovih izvajanjih zavzemal posebno mesto ne le med pastirji, marveč v družbi sploh (»Hirt und Schäfer«).

Pričujoči referati, ki posegajo v tako številna področja in dejavnosti agrarne etnografije, govorijo nedvomno o tem, kaj vse čaka naše slovenske etnografe pri obdelavi prav te zvrsti etnografije. V dveh letnikih Slovenskega etnografa objavljeni prispevki, ki razpravljajo izključno o napravah in poljedelskem orodju, pomenijo dejansko šele prvi korak k načrtnemu proučevanju tako obsežne snovi, kakor je agrarna etnografija. In če bi slednjo hoteli izčrpno zajeti in do nadsobnosti proučiti samo pri nas v Sloveniji, bi bilo dovolj dela za eno celo generacijo etnografskih strokovnjakov. To pa bi ne bila samo hvaležna, marveč predvsem nujna akcija, če samo bežno pomislimo na to, da je Slovenija ozemlje, ki je zlasti po zadnji vojni pod vplivom še hitrejšega tempa industrializacije, ozemlje, kjer z vsakim starejšim umrlim človekom kot živim virom podatkov o življenju v polpretekli dobi, in z vsakim kosom naših naprav in orodja tudi v oddaljenejših krajih, ki z dneva v dan roma na ogenj, izgubljammo poslednjo priložnost za ustvaritev popolne slike tiste plasti življenja, ki je prav predmet proučevanja agrarne etnografije.

Tončica Urbas

Richard Weiss, Häuser und Landschaften der Schweiz. Mit 233 Zeichnungen und Karten von Hans Egli. Eugen Rentsch Verlag. Erlenbach-Zürich und Stuttgart, 1959. Str. 568. DM 13. in 17.80.

S pričujočo knjigo je glavni predstavnik raziskovanja ljudskega življenja v Švici, züriški profesor Richard Weiss, obogatil ne le švicarsko, marveč vso evropsko etnologijo ponovno z enim izmed temeljnih del. Takega značaja so z idejnega kot metodološkega vidika že vse dosedanje njegove knjige (poleg manjših razprav): Das Alpwesen Graubündens, 1941, Volkskunde der Schweiz, 1946, Atlas der schweizerischen Volkskunde. Z vsemi temi deli je njegova knjiga o švicarskih stavbah in naseljih organsko zvezana, ker je iz njih vzrasla.

V predgovoru opozarja avtor na to, da je njegov pogled usmerjen predvsem na stanje v dobi med 1600 in 1850, ko se je pričelo obdobje industrijskega kmetijstva. V uvodu pa označuje dosedanje raziskovanje švicarskega stavbarstva, predvsem hiš, ki ni malo obsežno. Hunziker, ki je med leti 1900 do 1914 izdal v osmih zvezkih temeljno delo o hišah v Švici, je zastopal sedaj premagano etnično teorijo. Gladbach in Schwab sta vzela za osnovo konstrukcijsko, Brockman-Jerosch, ki je napisal zadnje obsežno delo o predmetu 1953, pa naravoslovno-razvojno zgodovinsko teorijo. R. Weiss dela po funkcionalistični-analitični metodi, ki želi podati realistično sliko pokrajinsko pogojenih hišnih oblik z razčlenitvijo kompleksnih »hišnih tipov« v njihove prvine. Posamezne sestavine hiš prehajajo namreč iz pokrajine v pokrajino in ne označujejo le nekega hišnega »tipa«. Po Meringerjevem in Schierovem vzgledu vodi avtorja primer kulturne morfologije v dinamični smeri prikazovanja kulturnih gibanj. Pri študiju posameznih stavbnih prvin mu gre pretežno za njih soodvisnost, povezano z gospodarsko obliko, obliko naselja s poljskim sistemom, s klimo. Funkcionalistično gledanje pa vidi razen tega v ospredju tudi pomen hiše za človeka. In v tem smislu označuje avtor pokrajino — ki jo je že v naslovu povezal s stavbami — kot okolje, povezano s človeškim tipom, kakršen je živinorejski kmet, vinogradnik, poljedelec in pogojen v naravnih pogojenosti ter prostorni enotnosti.

Pisatelj je razdelil knjigo na šest obsežnih poglavij, ki jih pregledno drobi na manjše sestavke. V prvem poglavju obravnava gradbena gradiva in gradbene načine pregledno v evropskih območjih, nadsobno pa v Švici, kjer se stikata zidanje v kamnu južne Evrope in severne Evrope v lesu. Švica pozna enajst načinov gradnje v raznih oblikah in kombinacijah.

V drugem poglavju seznanja knjiga z različnim gradivom za kritino, označuje kot strešno hišo ono v osrednji pokrajini (ki se nadaljuje v srednji in severni Evropi), kot stensko pa ono v Alpah s položno streho (ki se nadaljuje v sredozemskem območju). Avtor zasleduje vse spremembe v načinu kritja stavb. Tako se je kritina iz skodel pričela umikati obenem z lesenimi zgradbami sredi minulega stoletja, zlasti pa v zadnjih desetletjih. Pomanjkanje lesa je povzročilo uvajanje kamnitne strehe. Enako nadrobno raziskuje pisatelj različne oblike ostrejša. V srednjeevropskem območju mešanih listavcev in poljedelstva s slamnato kritino je v rabi lemežno ostrejšje s strmo streho; obrobne skandinavske in alpske dežele z iglavci ter živinorejo imajo za skodlasto kritino strešne trame. Te dve obliki sta v raznih švicarskih pokrajinah v rabi. Tudi oblika strehe je zelo različna, prav tako njena nagljenost, ki se uveljavlja v vse bolj strmi obliki.

V tretjem poglavju se ukvarja Weiss z ognjišči in pečmi, zlasti z vprašanjem krušne in sobne peči. — Četrto poglavje — »Stanovanje in hiša« — je posvečeno notranji ureditvi in razdelitvi prostorov, pri čemer poudarja avtor vselej njih namen, ki je izražen večkrat že v nazivu zanje (n. pr. »wohnen« iz korena s pomenom »biti zadovoljen«, torej »biti v zaupnosti«). Za avtorjeve vidike je značilno obravnavanje sprememb, ki jih je doživela in še doživlja kuhinja kot prostor za razne namene, v samo kuhalni prostor. Obširno in tudi za naš izraz »izba« važno govori o nastanku ter funkciji »Stube« — katere izvor iz lat. extufe zadnji čas osporavajo — nič manj kritično pa tudi o spremembi funkcije vseh drugih hišnih prostorov. Pri tem se ne pokaže pisatelj le dobrega poznavalca življenja v švicarskih vaseh, marveč tudi dobrega metodika, ki ume postaviti v sredo obravnavanja oblik in njih razvoja — človeka, ki te prostore ustvarja in uporablja. Posrečilo se mu je, uveljaviti celostni pogled na predmet, ki živi pred nami v vsej polnosti in nazornosti.

Slikanju življenja v hišah pa je postavil Weiss ob stran sliko razvrstitve prostorov in njih tlorise, ki jih označuje kot »dividierende« v srednji pokrajini ter v Juri, kjer delijo prostore v vodoravni smeri, ter »addierende« v Alpah, kjer postavljajo nadstropne zgradbe. V vzhodni Svici so tlorisi stanovanj mnogo bolj različni in komplicirani kot v zahodni onstran reke Reuss, ki velja za kulturno mejo v vseh pogledih. Vzrok za to razliko je v gospodarski in socialni revoluciji, ki sta jo povzročili v 17. in 18. stoletju domača, v 19. stoletju pa tovarniška industrija, zaradi česar so prezidavali stare kmečke hiše in so se njih gospodarski deli širili. Nasprotje med osrednjim in alpskim ozemljem je razen v tlorisu tudi v obsežnosti domov, s čimer se avtor obširneje ukvarja v petem poglavju »Hof und Bodenc«. Poudarja tesno enotnost med hišo in gospodarskimi poslopji, ljudmi ter živino. Današnje razmere pa zahtevajo majhno stanovanje in veliko gospodarsko poslopje. Pregledno po pokrajinah obravnava avtor enotne in večstavnne dvore glede na gospodarske pogoje ter njih vključitev v naravne ter gospodarske pokrajine: Jura, osrednja dežela, severna alpska cona, notranja alpska, južna alpska cona in tesinsko gričevje.

V drugem delu tega najdaljšega poglavja nas seznanja pisatelj z gospodarskimi poslopji, kar je za nas posebno važno. — Zadnje poglavje je posvečeno vasi in pokrajini, s čimer vključuje ljudske stavbe v višje enote. Tudi to poglavje je z metodoloških vidikov polno pobud. Posebej obravnava razmerje med saminami in vasjo, vas in vaško skupnost, kmečka in nekmečka naselja, v zaključnih odstavkih pa pokrajino — pri čemer govori posebej o znakih sakralne, jezikovne in politične pokrajine — in razmerje človeka do pokrajine. V teh zadnjih odstavkih označuje — kakor podobno že v prejšnjih svojih delih — pastirje in poljedelce v Alpah, modernega kmeta osrednje Svice in zaključuje knjigo z mislimi o alpski krizi, o čemer je pisal Weiss nadrobneje že drugje.

Kakor je odlika Weissovega dela, da prikazuje švicarske hiše in ostale stavbe kot središče ljudskega življenja z vsemi njegovimi gospodarskimi, družbenimi in duhovnimi vprašanji kot celoto, tako odlikuje tudi to knjigo prijeten, plemenito poljuden slog, v katerega neprisiljeno vpleta tudi ljudske reke in stavke iz leposlovnih del in ki mu je vir v pisateljevi močni, predmet in ljudi ljubeči osebnosti.

Sestavni del knjige so zelo posrečene in nazorne, večinoma drobne risbe ter karte, ki bistveno dopolnjujejo besedilo ter delajo tudi zunanost knjige zelo prikupno. — Stevilne opombe in seznam literature nudijo zlasti strokovnjaku mnogo gradiva.

Prepričani smo, da bo delo Richarda Weissa mnogo pripomoglo k pospešenemu raziskovanju ljudskega stavbarstva tudi pri nas in le želeli moramo, da bi dobili kmalu podobno knjigo tudi o slovenskih domovih. Nujno pa bi moral prebrati Weissovo delo vsak, kdor se ukvarja s katerimkoli področjem ljudske kulture.

Vilko Novak

Gerhard Heilfurth: Glückauf! Geschichte, Bedeutung und Sozialkraft des Bergmannsgrusses. Verlag Glückauf GMBH, Essen 1958, 22 DM.

Znani raziskovalec kulturne in socialne zgodovine rudarjev in rudarstva, profesor etnografije in sociologije na univerzi v Giessenu, dr. G. Heilfurth, je za več razpravami iz rudarskega področja (posebej je omeniti njegovo obširno delo o bistvu, življenju in funkciji rudarske pesmi) obdelal rudarski pozdrav. Skušal ga je zajeti v njegovem zgodovinsko razvojnem in družbeno sestavnem odnosu. Pri tem se je oslanjal na obširno gradivo, nakopičeno ob dolgoletnem marljivem zbiranju, ki predočuje pravcati avtorjev etnografski arhiv za področje rudarstva. Osebna izkustva, terenski zapisi, viri literarnega, arhivalnega in muzejskega značaja so omogočili to 224 strani obsegajoče izčrpno delo. Geografsko območje, ki ga je avtor pri tem zajel, obsega nemški jezikovni teritorij in obrobno tudi tiste dežele, kjer je pod vplivom nemškega rudarstva v oblikovnem ali vsaj vsebinskem pomenu običajen nemški rudarski pozdrav.

Konec 17. stoletja ob dovršenem kulturnem konstituiranju rudarjev kot posebnega delavskega sloja, ob ugotovitvi zavesti te samosvojesti in občutku pripadnosti stanovski skupnosti, se je s splošno baročno nagnjenostjo do oblikovanja in reprezentativnosti pojavilo geslo »Glückauf«. Razvito saško rudarstvo, podpirano po deželnem knezu in tako tesneje navezano na baročni deželni dvor, je bilo njegovo izhodišče. Rodila ga je oblikovna svojevrstnost rudarskega poklica in hranila življenjska resničnost, ki je bila povezana z njim. Avtor na osnovi obsežnega gradiva zasleduje njegov razvoj, njegovo razširjenost na posameznih področjih rudarskega življenja v raznih rudarskih središčih in skuša razvozlati njegovo vlogo in pomen v dobi skoraj tri stoletnega obstoja. Spremlja ga v njegovi osnovni in izhodiščni pojavitvi kot pozdrav rudarske tovariške skupnosti v vsem pomenu njegove socialne moči. Ob tem beleži spremljajoče navade, ki se v posameznih odtenkih večkrat razvijajo v pokrajinsko oziroma krajevno posebnost, a vedno kot izraz, odsev in vezni element delovne in na to osnovo postavljene širše socialne skupnosti. V posebnih poglavjih se avtor ustavlja ob geslu Glückauf v pisemskih vzorcih baroka, ob njegovi važni vlogi v rudarski pesmi. Ta je po avtorjevem mnenju najlepši izraz kulturnega delovanja in ustvarjalne moči ter pravo ogledalo bistva rudarskega stanu. Pestra je slika funkcionalne vloge gesla v najrazličnejši praznični in vsakdanji rabi. Javlja se kot dekorativni element, kot organizirana tradicija in kot živ, celoto zaokrožujoč sestavni del. V tem ali onem pomenu so ga in ga še uporabljajo na proslavah, v govorih in nabitnicah, na zabavah in ob osebnih praznikih, rojstnih dnevih, porokah, po-